

SEYRU SÜLUK/ YOLCULUK VE İNTİSAP¹

(Nasîreddin Tûsî'nin İsmailîlik Serüveni)

Nasîreddin Tûsî

Tercüme eden: Yrd. Doç. Dr. Murat Demirkol²

“Rabbim, nimet verdin, onu artır. Rabbimiz, katından rahmet ver ve bize kurtuluş yolu hazırla.” (18/Kehf 10)

Kulların büyük çoğunluğu için en büyük nimet ve lütuf olan Zamanın Efendisi, Vaktin Sahibi ve Hak ile Hükmeden, Âlemlerde Allah'ın Kelimesinin Temsilcisi, İki Dünyanın Efendisi, Yalnızların Sığınağı -Allah sözünü yüceltsin ve davetini bütün yeryüzüne yaysın- zamanımızda hal ve akd dizgini, insana emretme ve yasaklama yetkisi takdir ve yüce yeterlilik elinde bulunan, dünyayı süsleme düşüncesiyle iki cihanın maslahatlar düzenine kefalet eden ve ayrıca zihnen Rabbanî sırlara tercüman sorun giderici olan Dinin Kutbu, Dünya Âlimlerinin en Âlimi, Âdemoğulları içindeki Kamillerin en üstünü Muzaffer b. Muhammed (Müeyyed), -Allah üstünlük gölgesini daim kılsın ve olgunluk ışığını korusun-şunu ortaya koydular: “Allah bir topluma iyilik dilerse yönetimi âlimlerine, ilmi de yöneticilerine verir.” Hak Celle ve Alâ bu ebedî ve kutlu nimeti döndürsün, bunu yapanlara başarı ve keramet şükrü versin. O latiftir, dualara icabet edendir.

Kulların en değersiz Muhammed Tûsî (ben), bir süredir Hakikatin Temsilcisi, Davetçilerin ve Vezirlerin Sultanı Meclis-i Âli'nin -arzı yüce olsun- düşüncesine uygun olarak inanç şekli ve biyografisini açıklamak istiyordu(m)³. Hikmet sırlarının açıklandığı kaynak ve şefkat ışıklarının sembolü olan o yüce makamdan bana kabiliyetim ölçüsünde irşat lütfunda ve doğru ve yanlış, istikamet ve sapıklık ile ilgili uyarıda bulundular. Din ve dünya bakımından halimin iyi olması için gerekli olan hususlara işaret ettiler. İradesinin öyle olması sebebiyle bu durum, huzura çıkma saadetinin elde edilmesinden sonra hümayunun önünde arz olundu. Böylece eğer o yüce makamdan bir iltifatta bulunulursa cismani vasıtaların kusurlarından uzak kalacağım. Zamanın tabiatı gereği olan ayrılık ilk etkisiyle

¹ Nasîreddin Tûsî, Seyru Süluğ, *Mecmua-i Resâil* içinde, Tahran, İntişârât-ı Danişgah-i Tahran, 1335 HŞ., ss.36-55. Bu otobiyografi Farsça orijinal metinden tercüme edilmiştir. 13. yüzyılın büyük İslam filozof ve bilgini Nasîreddin Tûsî (1200-1274), bu otobiyografiyi maiyetinde 25 yıl kaldığı Alamut İsmailî yöneticisine ithafen İsmailî düşünceleri tanıma ve intisap etme sürecini anlatmak için yazmıştır. Biyografi bunun yanı sıra Tûsî'nin çocukluk yılları ve öğrenimi hakkında da bilgi vermektedir. Biyografi ayrıca İsmailî imamet düşüncesini tespit etmek için de birinci elden önemli bir belge niteliği taşımaktadır. Tûsî'nin hayatı, felsefesi ve bilimdeki yeri hakkında geniş bilgi için bkz. Demirkol, Murat, “Tûsî'nin İbn Sina Savunması”, Fecr Yayınları, Ankara, 2010.

² Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi.

³ Müellif, otobiyografisini nezaketinden dolayı üçüncü şahıs kullanarak yazmıştır. Fakat biz onun kendisini kast ettiği bütün üçüncü tekil şahısları diğerleriyle karışmaması için ve okuyucuya kolaylık sağlamak amacıyla birinci tekil şahsa dönüştürerek tercüme ettik.

ertelemeye sebep oldu. Düşünenler nezdinde geçerli olan “Hiçbir sırrın gizlenmesi, inanç ve mezhep sırrının gizlenmesinden daha gerekli değildir.” ilkesi uyarınca avamın ve cahillerin ona vakıf olmalarının birtakım sakıncalara yol açacağı, açıklamaya ihtiyaç duyurmayacak bir gerçektir. Onu konu hakkında bir yazım aracı haline getirmek ve bu durumda kendimi kaybetmek istemiyordum. Çünkü geciktirme süresi normal sınırı aşınca ve “Süreleri gelince ne bir saat geri kalırlar ne de bir saat ileri geçerler.” (16/Nahl 61) âyetindeki sürenin baskısını düşününce –Allah korusun- bu tür konulara önem vermenin genel bir felaket olacağından korktum. Eğer ömür aniden sona erer ve kişi herhangi bir dinî görevde kusur işlerse ölümü cahillerin ölümü gibi olur. Öyleyse hâlis niyetle kalbimdekileri yazıya dökmeli ve bana acıdığını ve ihlâslıların sırlarını koruduğunu bildiğim –Allah yüceliğini devam ettirsin- dünya soyunun iftiharını, âlemlerde liderlerin sultanı olan efendim Meclis-i Âli Muhteşem Nâsiruddevle veddünya Muzaffer b. Müeyyed’e (Muhammed) sunmalıyım. Böylece umarım uygun bir zamanda göz atma lütfunda bulunurlar ve benim iki dünyam için de yararlı olan şeyi buyururlar. Nihayet ben, “Arkanıza dönün ve ışık alın.” (57/Hadid 13) hitabını duyayım ve bu cevapla gelen olgunluk güneşinin ışığından mahrum kalmayayım. “O, karşılık verenlerin velisidir.”

Yiğitlikle neyi kastettiği konusuna girmeden önce kaydetmekte yarar gördüğüm bir önsöz yazdım. Şöyle ki: Görünürde kendilerinde bedensel bir hastalık veya ağrı hisseden ve hastalık ve ağrı çeşitlerini yok etmede maharetli olan bir doktorun kendilerine bir tedavi yolu göstermesini isteyen kimselerin yöntemi, o rahatsızlık hissini başından sonuna kadar geçen görünür serüvenini (şerhi hal, biyografi) o doktora arz etmektir. Sebeplere ve belirtilere vakıf olunca doğru yönetimi gösterir ve onun zıddı olan şeyden sakındırır. Ruh doktorundan, kalbini, genel yok oluşa ve ebedî helake götüren bozuk inançlardan ve uygunsuz suretlerin acılarından kurtarmasını isteyen kimselerin metodu ise doktorun önünde düşünce ve temyiz başlangıcından inancının şekillendiği son noktaya kadar kendi iç serüvenini anlatmaktır. Böylece düşüncenin doğruluğu ve ayakların kayması konusunda uyarıda bulunur. Biyografimin kendimde biraz temyiz gücü gördüğüm o andan bugüne kadar geçen ilgili kısmını arz ettim. Kaçındığım mübalağa gerekli olsa da şefkat ve hoşgörü kaynağının bu hususta biraz müsamaha göstereceğinden ve istemeyerek bulaştığım sapıklığa geri döndürmeyeceğinden ümitliyim. İnşallah. O, cömertliğin sahibi ve varlık verendir. İşte bu, hedefe yönelmenin başlangıcıdır.

Kaderin ve tesadüfün hükmü gereği, Şeriatın zâhirine inanan ve onu taklit eden kimselerin arasında doğdum ve eğitim gördüm. Ailemin ve yakınlarımın zâhir ilimler alanında ünlenme dışında bir mesleği ve mahareti yoktu. Önce bu cemaatin görüşlerinin ana ilkelerini ve amelî kurallarını dinlemekle gelişip yetişeceğimi anladım. Böyle bir mezhepten çıkılamayacağını sanıyordum. Dünya görmüş, çeşitli insan tiplerinin sözünü duymuş ve Baş Dâi Taceddin Şehristanî’nin öğrencisi dayısından eğitim almış bir adam olan babam, o kuralları taklit etmede biraz mübalağa gösteriyordu. Beni çeşitli ilim dallarında tahsil yapmaya ve mezhep ve görüş sahiplerinin sözlerini dinlemeye özendirdi. Kader beni, Efdaleddin Kâşî’nin (r.a) öğrencisi, çeşitli hikmet dallarında, özellikle matematikte otorite

olan ve babamla geçmişe dayanan tanışıklığı ve dostluğu bulunan Kemaleddin Muhammed Hasib adlı bir kişinin yanına sürükledi. Babam beni ondan istifade etmeye ve hizmetinde bulunmaya yönlendirdi. Ben de onun yanında matematik öğrenmekle meşgul oldum. Allah rahmet etsin, o, konuşma esnasında her zaman zâhir taraftarlarını eleştiriyor ve şeriat kurallarını taklit edenlerin düştüğü çelişkiyi anlatıyordu. Bunlar beni cezp etti. Sözün derinine nüfuz etmek istediğimde o bundan kaçındı ve dedi ki: “Hakikatin kıyısı ve özü henüz sana söylenemez. Çünkü sen küçük ve gün görmemiş birisin. Eğer ömrün elverir de muvaffak olursan bunları öğrenmek için çalış.” Her vakit nasihat yollu: “Hak, gördüğün bu cemaatin nazarında en aşağılık insanlar sayılan kimselerle beraber olabilir.” diyordu. “Biz, sana basit görüşlü ayak takımından başkasının uyduğunu görmüyoruz.” (11/Hud 29) âyetini delil getirdi. Sonra dedi ki: “Bir kimsenin yüz çirkinliğine bakmamalısın. Hakkın benzerini putperestlerin yanında dahi bulsan onlardan dinle ve al.”

Onun hizmetinde iken tanık olduklarım, bu zamana kadar gördüğüm ve duyduğum şeylerin asılsız olduğunu gösterdi. Hakkın, bu grup dışındaki kimselerde olduğunu ve onu elde etmek için çalışmam gerektiğini anladım. Zamanın yaklaşması üzerine o, zorunlu olarak bu bölgeden ayrıldı.⁴ Babam âhirete irtihal etti. İnsanları o dünyanın mutluluğuna ulaştıran ilmi tahsil etmek ve hakikati aramak amacıyla evimden ayrıldım. Babamın tavsiyesine göre her ilim dalında hoca bulup istifade etmem gerekiyordu. Ama ruhsal eğilimim, beni, hak ve batıl görüşleri ve çelişkili düşünceleri ayırt etmeye sürüklediği için bütün gayretimi kelim ve felsefe gibi aklı konuları öğrenmeye yoğunlaştırdım. Önce kelim ilminde derinleştim. Kelim ilminin tamamen Şeriatın zâhir durumlarına göre düzenlendiğini ve mensuplarına akli seleften devraldıkları dinî metoda göre kullanmayı dayattığını gördüm. Hile yoluyla ona bir delil getiriyorlar ve söz konusu mezhebin ayrılmaz parçası olan imkânsızlıklar ve çelişkilere mazeretler buluyorlardı. Özetle, bu ilim dalında derinleşmenin bana sağladığı kazanç, mezhepler arasındaki farkı bir miktar kavramak oldu. Bu esnada şunu anladım: Hakkın ve âhiretin genel olarak kabul edilmesi üzerindeki görüş birliğinden sonra hakikati bilmede ve âhiret mutluluğunun temeli olan olgunluğu elde etmede aklen doğru olan ilk ihtilaf, bu amaca sadece akıl ve düşünce ile ulaşılabileceği ya da akıl ve düşünceyle birlikte doğru bir öğretime ihtiyaç olduğu şeklindedir. Bu konuda insanlar, akılcılar (nazar ehli) ve talimciler (talim ehli) diye iki gruba ayrılmışlardır. Daha sonra akılcılar da kendi aralarında değişik görüş sahipleri şeklinde gruplara ayrılmışlardır. Bu, sözü uzatmaya sebep olur. Talimîler (öğreticiler), İsmailîler diye adlandırılan bir topluluktur. Bu, cemaat görüşü olarak ortaya çıkan ilk bilgilenme şeklidir.

Özet: Kelim ilminden, görüş sahiplerinin durumlarını bilme dışında bir fayda elde edemediğim için soğudum. O ilimden faydalanma hususunda yavaş davrandım. Daha sonra felsefeye başladım. Felsefenin daha üstün ve çok yararlı bir ilim olduğunu anladım. O ilmi

⁴ Burada muhtemelen Moğol saldırılarının kendi yaşadıkları bölgeye kadar uzanmış olduğu ve bu nedenle bölgeyi terk etmek zorunda kaldığı kast edilmektedir. Zaten Tûsî de Horasan şehirlerinin Moğollar tarafından harap ve işgal edilmesi üzerine mecburen Moğollara karşı direnen tek güç olan İsmailîlerin kalelerine sığınmıştır.

tahsil edenlerin, normal dünya halkından, hakikatleri bilmede akla özel bir önem vermeleri, belli bir kuralı taklit etmeye zorlamamaları, aksine görüşlerini aklın gereklerine dayandırmalarıyla ayrıldığını gördüm. Allah'ın dilemesi dışında çoğu durumlarda böyledir. Söz amaca, yani Hak Celle ve Ala'yı bilmeye ve “mebde ve mead” (başlangıç ve son) ilmine gelince onların bu konudaki delillerinin çürük olduğunu fark ettim. Çünkü akıl, akli ve ilkeleri vereni kavramaktan acizdir. Onlar kendi akıl ve düşünceleriyle gururlandıkları için o vadide hataya düşüyorlar, zanlarına ve keyiflerine göre konuşuyorlar ve akli haddini aşan konuları bilmede kullanıyorlar.

Özetle, bu konularda gönlüm onların görüşlerine ikna olmadı ve hakikati araştırma isteğim hiç eksilmedi. Bu ifadeler içinde onların bir kısmı hatırlatıldı. Felsefeye dalmakla birçok fayda elde ettim. Bu faydalardan birisi şudur: Kuvve halinde olgunluğa sahip olan hiçbir varlığın, bu olgunluğu başkasının etkisi olmadan kendi başına kuvveden fiile geçiremeyeceğini anladım. Çünkü eğer bu olgunluğun kuvveden fiile çıkarılmasında onun zatı tek başına yeterli olsaydı o kişinin olgunlaşması gecikmez; olgunluk, zatın varlığına bitişik olarak bilfiil gerçekleşirdi. Cismin hareketi buna örnektir: Hareket, cisimde kuvve halindedir. Eğer başkası ona etkide bulunmazsa hiçbir zaman hareket onda fiil haline gelmez. Yoksa bütün cisimler hareketli olurdu. Başkası ona etkide bulunduğu için kuvve halindeki hareket fiil haline gelir. Buna göre, söz konusu olan “başkası”na hareket ettiren (muharrik), o cisme de hareket eden denir.

Bu mesele kesinleşip ruhumda o melekeyle ilgili bir tasdik gerçekleştikten sonra kelam ilminde bilinen şu konu ilgimi çekti: Bu âlemin mensupları arasında çıkan ilk ihtilaf; hakkın, bir öğretmenin öğretimi olmaksızın sadece akıl ve düşünce ile bilinebileceği yahut akıl ve düşünce ile birlikte ayrıca öğretime de ihtiyaç olduğu şeklindedir. Bu meselede, hakkın Talimîler yanında olduğuna inandım. Çünkü ilim ve bilgi insanlarda kuvve halinde bulunur. Bu olgunluk, sağlam fitratlı insanlarda akıl ve düşünce ile birlikte başkası etkide bulunduğu zaman kuvveden fiile çıkar. O zaman bu olgunluğun kuvveden fiile çıkması da kesinlikle başkasının etkisiyle olabilir. Bu başkası, bir şeyi bilmek demek olan olgunluk faydasını verdiği için geçmiş kanuna göre, hareket ettiren ve hareket eden ilişkisine uyarlandığında, fayda veren öğretmen ve faydalanan öğrencidir.

Böylece bir öğretmenin öğretimi ve bir olgunlaştırıcının olgunlaştırması olmadan hakka ulaşmak imkânsızdır. Bu âlemin mensupları, sayısal çokluklarına ve bilginin sadece akıl ve düşünce ile elde edileceği iddiasındaki görüş ayrılıklarına rağmen batıl üzere; Talimîler ise hak üzeredirler. Bu önsözden de anlaşılacağı gibi daha sonra bu cemaatin görüşünü kabul etmede karar kıldım. Bu mezhebi infaflı bir şekilde açıklayacak bir kimseyle karşılaşmamış olmam, söz konusu cemaatin görüşünü düşmanlarından duymuş bulunmam ve düşman tarafların birbirlerinden canlarının istediği gibi bahsettiklerini bilmem sebebiyle (duyduklarım) itimat etmedim ve gerekli bilgiye de kavuşamadım; dolayısıyla bu sırrı ifşa etmekten korktum.

Özet: Bir süre bu düşünce ile yaşadım. Bu araştırma sırasında bu topraklara girip çıkanlardan sürekli –Allah kendisinden razı olsun- muhterem Said Şehabeddin’in üstünlükleri ve ilimlerdeki derinliği hakkında haberler duydum. Bir fırsat aradım. O cemaatle ilişkisi olan bir arkadaşım vasıtasıyla, onun makamına, filozofların sözlerinde çelişkili bulunduğu ve kendisinin de görüş belirttiği hususlarla ilgili iki üç meseleyi içeren bir hizmette bulundum. Zâtı âlileri –Allah razı olsun- baş kâtip Salahaddin Hasan’ın –hep yüce kalsın- kaleme aldığı bir mektupla beni şereflendirdiler. Sorulara verdiği cevapta dedi ki: “Yüz yüze görüşme dışında söylenemeyecek bir mazeret sebebiyle ilmî tespitte bulunamıyorum.” Daha sonra Irak’tan Horasan’a yaptığım yolculuk sırasında –Allah korusun- onun dağdaki muazzam kalesine geçme fırsatı buldum. Bir gün onun verdiği iki üç görevi yerine getirdim. Öte yandan bizzat onun ağzından davet sözünü dinledim; ona not tuttum ve açıklamasından istifade ettim. Belirtme gereği duymadığım birtakım engeller yüzünden onun hizmetine girip bir makam edinmek nasip olmayınca oradan Horasan’a geldim. Bir gün tesadüfen Mukaddes Ali’nin (z.s) orta halli bir hat ile eski kâğıda yazılmış risalelerinden bir cildi onun ne olduğunu bilmeyen ehliyetsiz bir kişinin elinde gördüm. Onu bir hile ile ele geçirdim ve kendimi gece gündüz onu incelemeye adadım. Kalplerin ışığı, gönüllerin kandili olan o kutsal sözlerden zayıf kavrayışım ve yeteneğim ölçüsünde sonsuz faydalar elde ettim. Tasarruf gözüm ve iç bakışım biraz açıldı. Bütün gayretimi, kendimi o cemaatin arasına atmanın bir yolunu bulma üzerinde yoğunlaştırdım. O günlerde iç nedenlerle bunu başarıncaya kadar çalıştım. Meclis-i Âli-yi Şehinşah-i Nâsırulhak Veddin’in (Allah yüceltsin) ilgisi, şefkat ve terbiye bakışı sayesinde cemaate girme ve daveti kabul edenler kervanına katılma mutluluğuna erdim. Şimdi buraya geldim. Bu macerayı dinlemenin aydınlanmış kalbe üzüntü vermektense başka bir faydası olmasa da daha önce sözü edilen mesele üzerine tabiatın ve hizmetin sertliği yüzünden bu açıklama bana şahsî maslahat olarak görüldü. İnşallah, bağışlama elbisesine bürünürler ve hoşnutluk kulağı ile dinlerlerse bu biyografi açıktır.

İç dünyamda hakkın Talimîlerin yanında olduğu bilgisine ulaşınca açıklanan delil ile, fazla düşünme külfetine girmeden hak öğretmenin hak taraftarlarının öğretmeni olduğunu anladım. Ruhları öğretimiyle kuvveden fiile çıkararak öğretmen, Talimîlerin öğretmenidir. Ama o öğretmenin diğer öğretmenlerden hangi özelliğiyle ayrıldığı ve neler öğrettiği meselesi zihnimi meşgul etti. Hazreti Rabbani’ye (c.ş) yalvararak kalbimin ikna olması için bu konuyu açıklığa kavuşturmasını istiyordum. Arz edeceğim inanç şeklinin kalbimde belirttiğim düzen ve tedricilik içinde aydınlığa kavuşması için, açıklanan aklî ilkelerle ve Mukaddes (Ali)’in metinlerinden anladığım öncüllerle geri dönüyor, onları birbiriyle uzlaştırıyor, ona buna soruyor, yeni müntesiplerle komşuluk ve diyalog kuruyordum. İlk olarak, öğrencinin ruhsal olgunluğunun kuvveden fiile geçmesine aracılık eden öğretmenin fiilen olgun olması gerekir. Çünkü fiilen olgun olmayan kimse başkasını olgunlaştıramaz. Eğer bu olgunluk onda kuvve halinde bulunuyorken sonradan fiil haline gelmişse o zaman o da başka öğretmene muhtaç demektir. Bu durumda ya ihtiyaç zincirleme devam eder ya da ihtiyaçsızlık bakımından her zaman bilfiil olgun olan bir öğretmende son bulur. İnsan türü

içinde böyle bir kişinin varlığına dair hem hikmette hem de şeriatla deliller vardır. Hikmet kapsamında filozoflar bununla ilgili olarak şunu söylerler: Kutsal güçlere sahip olan kimsenin kazanmaya ihtiyacı yoktur. Bilakis bütün hakikatler ve bilgiler, kazanmaya ve tahsil etme zahmetine gerek olmadan sadece ruhun yönelmesiyle ona belli olur. Şeriat kapsamında zâhir ehli de şöyle derler: Allah, ledünni bilgiyi, bütün bilgileri öğrenmeye gerek olmadan meydana getirir! İnsan türünün, olgunluğa bazısının onunla, bazısının da bu öncekiler vasıtasıyla ulaşması ve İlk mutluluğun taşmasının, İlk İlkenin hikmetinin gerektirdiği düzen ve tedricilikle ikinci türü de kapsamı sebebiyle, öğretmenlerin ilki ve mutlak olgun olan öğretmenden kopuk olmadığını kavradım. Bu makamı geçip gönlümdeki diğer perde de kalkınca, öğrencinin yöneleceği olgunluğun, varlıkların ilkesi olan Yüce Hakkı bilmek olduğunu anladım. Hak ile O'nu her zaman fiilen bilen İlk Öğretmen arasında vasıta olamaz. Eğer aralarında vasıta olduğu varsayılırsa bu durumda o önce vasıtayı, vasıta ile de Hakkı tanır. O zaman Hak bilgisi onda kuvve halinde olup başkası vasıtasıyla fiile dönüşüyor demektir. Durum böyle olunca İlk Öğretmen o değil, başkası olur. Fakat biz onu İlk Öğretmen kabul etmiştik. Öyleyse İlk Öğretmen, Yüce Allah'a en yakın varlıktır.

Geriye Yüce Allah'ın nasıl bilinebileceği meselesi kalıyor. Bu süre içerisinde düşünürken aklıma şunlar geldi: Hikmet ilminin ruh dalında sabit olduğuna göre, en açık bilgiler ve en doğru düşünceler, çıkarım ve kazanıma yer olmayan ve kendiliğinden gerçekleşen soyut bilgilerdir. Ayrıca mantık ilminin burhan bölümünde sabit olduğuna göre, kazanılan kesin bilgi, nedenden hareketle nedenliyi tanımadır. Nedenden nedenliyi çıkarsama yoluyla bilinmeyen hiçbir bilgi mutlak kesin bilgi olmaz. Bu konudaki söz de İlk Neden hakkındaki söz gibi kesinlik ifade eder ve onun nedeni yoktur. Filozofun kabulüne göre İlk Nedeni bilmede kesinlik olmaz. Aynı şekilde filozof, varlıklar hiyerarşisi hakkında konuşurken İlk Nedene en yakın varlığın, ilk nedenli olan ilk akıl olduğunu tespit eder. Şüphesiz, onun İlk Nedeni bilmesi, İlk Nedenin nedenlisi olmasından dolayıdır. Onda kesinlik olmayınca başkasında kesinlik istemek nereden olabilir? Öyleyse burada filozof Allah'ı bilme konusunda tamamen kendi içine kapanır. Gerçekten burası hayret ve dehşet makamıdır. Bu, daha önce filozofların Hakkı bilmek için belirledikleri ilkeleri anlamamı zorlaştıran söz konusu meseleler gibidir. Burada bu sözleri dile getirmekteki amacım, filozofun acizliğini anlatmak değil, bilakis bu manaları hatırlayarak İlk Öğretmenin derecesinin, ilk nedenlinin derecesi olması bir yana, üstelik onun derecesinden daha yüksek olduğunu anlatmaktır. Hatta onun Yüce Hakkı bilmesi en üstün bilgidir.

Burada ilk nedenli ile İlk Neden arasında herhangi bir vasıtanın olup olmadığı hususunda düşünme ihtiyacı duydum. Hem akılcıların çoğunluğuna hem de bizzat bana göre ilk nedenli ile İlk Neden arasında hiçbir vasıta yoktur.

Talimîlerin düşüncesine göre, varlıkların İlk İlke olan Yüce Yaratıcıdan sudur etmesi, bu cemaatin son dönem düşünürlerinin “Hakkın emri veya kelimesi” dedikleri şey vasıtasıyla olur. İlk neden, ilk nedenli olan tümel akıl, yani Yüce Yaratıcının emridir(!). Çünkü Yüce Yaratıcı, neden ve nedenli olmaktan münezzehtir. Bu noktanın bilinmesi ve

içindeki hakkın araştırılıp batılın iptal edilmesi önemli işlerdendir. Hakkı araştırmaktan gafil olan kimseler, onu bilmekten mahrum kalırlar. Gerçekten bu şekilde söz üzerinde insafılı olarak düşünen herkes, kendisine de habersiz olduğu noktadan itibaren Talimîlerin açıkladığı aynı hükmün gerekli olduğunu anlar. Açıklaması şöyledir: Filozofun “Gerçek Bir’den ancak bir sâdır olur.” dediği husus, “Eğer Gerçek Bir’den iki varlık bir defada sâdır olursa” varsayımına göre, O’ndan birinci varlığın sâdır olması itibarı, ikinci varlığın sâdır olması itibarından farklı olur. O zaman bu iki itibar başka başkadır. Eğer bu ikisi Gerçek Bir’in mahiyetine dâhil olurlarsa Gerçek Bir, Gerçek Bir olmaz. Eğer O’nun dışında iseler bunların O’ndan suduru hakkındaki söz de varsaydığımız o iki varlığın suduru hakkındaki söz gibidir. Bu iki ihtimal geçersiz olunca, Gerçek Bir’den iki varlığın bir defada birlikte sâdır olamayacağı anlaşılmış olur. O halde ilk nedenli de birdir ve o ilk akıldır. Bu açıklama, filozofun sözüdür. Bu kuralları açıkladıktan sonra “Gerçek Bir’den bir tek şey sâdır olunca her halükârda itibari olarak sâdır olmuştur.” bilgisinden habersiz kalmıştır. Çünkü iki varlığın suduru iki itibarın sübutunu gerektirirse, bir varlığın suduru da bir tek itibarın sübutunu gerektirir. İlk nedenlinin İlk İlke’den kendisiyle sudur ettiği itibar şudur: Eğer O’nu dikkate almazlarsa hiçbir varlık O’ndan sudur etmez; dolayısıyla hiçbir varlık olmaz. Bu iki itibarı ispatlamanın filozofa da kendi koyduğu kurallardan dolayı gerektiği doğrudur. Onun bu yoldan habersiz olması, hak bilgisinden mahrum kalmasına sebep olmuştur. Ondan habersiz olmayan Talim ekolü, “O bir şeyin olmasını istediğinde O’nun emri ol, demekten ibarettir; o da hemen olur.” (36/Yasin 82) âyetinin hükmü uyarınca buna “emir” ve “kelime” adını vermiştir. Zira bu âyet, varlıkların Yüce Yaratıcıdan sudurunun “kun/ol” kelimesine bağlı olmasını gerektiriyor. Arap dilinde tahsis ifade eden “innema/ancak” lafzı ile emir o kelimedenden ibarettir. O zaman yalnızca Talimîlerin savunduğu bu itibarın ispatı için hem hikmetten hem Şeriattan deliller getirilir.

Bu iki yolun zâhirini destekleyen kimseler, onun bilgisinden mahrum kalmışlardır. Allah’ın yüce olması sebebiyle o itibar, emir veya kelimenin O’nun kutsal zatına bir ilave olmadığına şüphe yoktur. Yoksa “bir”in o ilaveden meydana getirilmesinde başkasının aracılığına ihtiyaç duyulur. Öte yandan nedenin nedenli ve ilave bir şey olması halinde o ilave şey gerçekte nedenli olur. Çünkü nedenli olmadan nedenin, neden olmadan da nedenlinin bulunamaması sebebiyle “neden” ve “nedenli” göreceli konulardır. Göreceli olan her şey konum olarak karşılıklıdır. Karşılıklılık iki şey arasında olur. İkilik çokluktur. Neden ve nedenlinin olduğu yerde çokluk kaçınılmazdır ve çokluk, varlıkların İlk İlkesi (mebde) olamaz. Çünkü çokluk “bir”siz olamaz. Öyleyse isimleri yüce olan İlk İlke, ilk ilke olması dolayısıyla neden ve nedenli, var ve yok, sonradan olan ve ezelî, zorunlu⁵ ve mümkün ve diğer karşılıklı, zıt ve göreceli sıfatlarla nitelenemez. Aksine O, karşılıklı şeylerin ve zıtların ilkesi ve birlik, çokluk, neden, aşkınlık ve içkinliğin kaynağı olmaktan münezzehtir. Yok veya var, olumsuz veya olumlu, izafi veya hakiki, lafzi veya manevi gibi bir mevsufa yüklenebilecek her türlü sıfattan münezzehtir; hatta tenzihten bile münezzehtir.

⁵ Farsça metinde vücud kelimesi yer alıyor; ama bağlama göre zorunluluk anlamındaki “vücub” olması gerekiyor. (Çeviren)

Şüphesiz böyle bir saf tevhit ve mutlak tenzih, Talimîlerden başkasında yoktur. Bu grubun öğretmeni dışındaki hiçbir din ve mezhep önderi, bu sırrı bu ölçüde keşfedememiştir. Çünkü diğerleri “olamaz” ve “olabilir”den söz etmektedirler. O ise “Seni seninle tanıdım, beni kendine sen yönelttin.” gerçeğinden bahseder. Buradan, filozofların dilindeki İlk Neden lafzını Yüce Hakka yüklemenin yanlış, fakat O’nun “varlıkların kaynağı” olan emrine yüklemenin doğru olduğu, daha doğrusu, düşünürlerden olan değerli filozofların ve bilgi sahiplerinin İlk Neden için yaptıkları her niteleme ve tenzih, Yüce Allah’ın bazen “ezelî mutlak birlik âlemi” bazen de “çokluk ve imkan âlemi” olarak görünen emrine işaret eder. O, “O” olması dolayısıyla her iki görünümünden de münezzeh ve aşkındır. Nitekim araştırmacıların öncüsünün (z.s.) ifadesinde şöyle gelmiştir: “Allah hakkında gelen her şey bizimle ilgilidir.” Ama burada kişinin ifrat ve tefrite düşmemesi gerekir. Zira ayakların kaydığına çok sık şahit olunmaktadır. Allah’ın ifrat ile tefrit arasında olan dini Sırat-ı Müstakîm, kıldan ince, kılıçtan keskindir.

Burada başımdan geçen bir hikâye aklıma geldi: Söz uzayacak olsa da önsözde belirttiğim mazeret nedeniyle bunu aktaracağım. Böylece o konuda gereken irşadı lütfederler, İnşallah.

Henüz bu cemaate katılmadığım ve hak mezhebe yeterince vakıf olmadığım bir vakitte Cacerem’de bir fakih ile komşuluğum olmuştu. O sırada fakih İsmailîleri karalıyordu. Sebebini sordum. Dedi ki: “Onlar imamı Tanrı kabul ediyorlar. Kendilerine göre Allah’tan başkası için kullanılması caiz olmayan Mevlana lafzını imama yükleyerek bazen Mevlana Ali (a.s.), bazen Mevlana Muhammed (s.a.), bazen de Allahümme Mevlana vs. diyorlar ve yazıyorlar. Allah’a dua ederek istemeleri gereken şeyleri Mevlana’dan istiyorlar.” Dedim ki: “Eğer insafli bakarsan, mezheplerinin temelinde Allah’ın imamdan başkası aracılığıyla tanınamayacağı ilkesinin bulunduğunu görürsün. Bu ilkeye göre imamın Allah’a nispeti, onun Allah’a delalet etmesi nedeniyle ismin bu müsemmaya delalet etmesi gibidir. Bir lafzı hem isme hem de müsemmaya yükleyen örfçülerin âdeti gibi değil. Nitekim onlar hem Zeyd adlı gerçek kişiye hem de onun söylenen ve yazılan adına Zeyd derler. Bundan dolayı bazı insanlar isim ile müsemmayı aynı şey sanırlar. İsmailîler Allah’ın adını O’na delil olan kimseye yüklemekle dalcilerin ve örfçülerin kuralını çiğnemiş olmazlar. Onları bu sebeple aşırı saymamak ve kınamamak gerekir. O fakih bu söze cevap vermedi, insafli davrandı. Çünkü bu mazerette onları kendisinin yerine koydu ve benim sözüme geldi.

Bu ilkenin anlamına göre nedenliler mertebelerinin yüksek mertebesi açıklığa kavuştu. O, nedenlerin ilki ve mertebelerin ilkesi olan “emir” mertebesidir. Bir bakımdan o, yaratan ile yaratılanlar arasında orta bir konumdadır; bir açıdan da derecelerin sonu, olanların bitimi ve varlıkların sonuncusudur. Yüce Hakkın ilk emrini olduğu gibi bilmek, yani “Allah, kendisinden başka tanrı olmadığına şahitlik eder.” (3/Alî İmran 16) bilgi derecesinde, birlik yoluyla Allah’ı Allah ile bilmek, kesinlik derecelerinin en üstünü ve bilgi yollarının en olgunudur. Kesin bilgi vermeyen “nedenliden hareketle nedeni bilme” yolu ile değil. Zira bilginin hakikati, “Biz seni hakkıyla bilemedik.” ve “Allah’ı gereği gibi tanımadılar.”

(6/Enam 91) sözlerinde dendiği gibidir. Hakiki ilimlerde bilindiğine göre, bu duyulur âlemin ötesinde düşünülen başka bir âlem vardır. O âlemin bu âleme nispeti, canın bedene nispeti gibidir. Bu nedenle ona ruhani âlem, buna cismani âlem demişlerdir. Bu âlemdeki her duyulur şeyin karşılığı olarak o âlemde bir şey vardır. Buradaki her şahsi şeyin oradaki karşılığı ruhsaldır; buradaki her zâhirî şeyin oradaki karşılığı bâtinîdir. Aynı şekilde oradaki her düşünülür (makul) şeyin burada duyulur (mahsus) karşılığı; oradaki her ruhsal olanın burada somut karşılığı ve oradaki her bâtinî olanın burada zâhirî karşılığı vardır. O düşünülür olan, bu duyulur olanın kaynağı; bu duyulur olan da o düşünülür olanın tezahürüdür.

Mesela burada, oradaki karşılığı bir düşünülür olmayan bir duyulur görünürse o geçersiz bir görünümdür. Bersim hastalığına yakalananların ve melankoliklerin gördüğü şekiller ve serap gibi. Çünkü kökü olmayan hiçbir dal olamaz. Eğer orada, buradaki karşılığında bir duyulur bulunmayan bir düşünülür olursa o düşünülür, gerçekliği olmayan, vehim ürünü ve hayalî bir şeydir. Çünkü hiçbir varlık boşuna değildir. Vahyin anlatımında şahadet ve gayb, yaratma ve emir yani ruhani ve cismani olmak üzere iki âlemde söz edilmiştir. Evrendeki varlıkların var oluşu ve her birinin O'ndan ve O'na doğru olmak üzere kendi olgunluğuna erişmesi demek olan “Yüce Yaratıcının kelimesi” duyulur âlemle irtibatlı olmasaydı duyulur âlem asla var olmazdı. İrtibatlı ve o irtibat da bu cinsten olduğu için duyularla hissedilir. Bu âlemdeki emir ve kelime kesinlikle tezahürdür. Onun tezahür alanı, diğer şahıslar gibi dış gözle algılanan, olgunlaşan ve yaşlanan insan şahıslarından bir şahıstır. Var oluşun korunması ve devam etmesi için her biri diğerinin yerine geçer. “Eğer Peygamberi melek kılsaydık muhakkak ki onu insan suretine sokardık; onları yine içine düşükleri kuşkuya düşürürdük.” (6/Enam 9) Soyut olan ruhsal âlemde sonsuz ilim ile bilen, sınırsız kudret ile iş yapabilen ve bütün bilgi ve olgunlukları akıllara ve ruhlara taşırandır. “Biz Arş’ın sağındaydık. Biz O’nu tespih ettik; melekler de O’nu tespih etti.” O zat, Yüce Yaratıcının emri veya kelimesidir. Onun derecesi, bütün mümkünlerin ve nedenlilerin derecelerinden daha yüksektir. Bütün mümkünler ve nedenliler ona itaat eder ve emrini yerine getirirler. “Göklerde ve yerde olanların hepsi ancak Rahman’a kul olarak gelirler.” (19/Meryem 93) O, “O” olması sebebiyle her iki âlemde de aşkındır ve birlik, çokluk, benzerlik, ayrılık, hakikat ve izafetten münezzehtir. “Senin izzet sahibi Rabbin, onların nitelemelerinden münezzehtir.” (37/Saffat 180) Her iki âlemde varlıkların ruhlarında ve şahıslarında kuvve halinde bulunan olgunluk, onun öğretim ve rehberlik ışığı vasıtasıyla kuvveden fiile dönüşür. “O, her şeye varlık veren, sonra da yol gösterendir.” (20/Taha 50) Çünkü varlıkların ilk suduru “emir”dendir. Olgunluğa, onun ilkesine ve onun ahiretine onunla ulaşır. İlk odur, son da odur. Varlık dairesi onunla birbirine kavuşur. “O İltir, Sondur, Zâhirdir ve Bâtındır. O her şeyi bilir.” (57/Hadid 3) Bu şekilde ona üç itibar gerekir: Birinci itibar; o, diğer şahıslar gibi bir şahıstır. İkinci itibar; o neden, diğerleri nedenli; o öğretmen, diğerleri öğrenci; o olgun, diğerleri eksiktir. Üçüncü itibar; o bizzat kendisidir. Onun dışındaki hiçbir şey, dâilerin literatüründe olduğu gibi sebep, varlık ve suret diye

adlandırılmaya layık değildir. Benzerlik oluşu, ayrılık oluşu ve birlik oluşu, söz konusu bu üç itibarladır.

İnsan türünün, onun ortaya çıkışıyla duyulur âlemin diğer basit ve birleşik türlerinden ayrılmasının sebebi, hikmete göre insanın, olanların en üstünü olmasıdır. Çünkü o, üç doğandan daha üstündür. Üç doğan, unsurlardan ve rükünlerden, onlar da kendi cisimsel ilkeleri olan madde ve suretten daha üstündürler. Böylece en üstün kaynaklar, en üstün tezahür alanlarında zuhur etmiş olurlar. Şeriate ve vahyin zâhirine göre ise bu, göklerin, yerlerin ve dağların üstlenmekten kaçındıkları “emanet”tir. “Biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten kaçındılar ve korktular. Onu insan yükledi. O çok zalim ve cahil oldu.” (33/Ahzab 72) O emaneti kabul ettikten sonra yaratılanların en üstünü olan meleklerin secdesine layık oldu. “Biz meleklerle dedik ki: Âdem’e secde edin. İblis dışında hepsi secde etti.” (2/Bakara 34) Şahsın zuhurunun inmesi, insan türünün şahısları hakkındaki ilahi bilgi, diğer olanlar içinden onlar arasında onun zuhuruna tanıklık eder. Çünkü onun bu âlemde ortaya çıkması, onun bu âlemin olgunluğu olması sebebiyledir. Bu âlem, onsuz kalmadıkça varlığını sürdürür. “Yeryüzü bir saat imamsız kalsa içindekilerle beraber yok olur.” Böylece onun insanlara hidayet ışıklarıyla yol göstermesi vaciptir. Yoksa onlar olgunluğa ulaşmaktan geri kalırlar ve zuhurun faydası geçersiz olur. Çünkü benzerlik oluşunda insan şahıslarının şahıstan sonra şahıs şeklinde var olmalarının gerekliliği bu bağlantı ile bilinebilir. Eğer ilişki ve ardışıklığa delalet eden bu irtibattan vazgeçerlerse insanların ulaşma yolu tekrar kapanır.

İki tür ilişki vardır: Ruhsal ve cisimsel. Ruhsal ilişki, birinin diğerine dayanması şeklindedir. Cisimsel ilişki ise evladın baba ile ardışık olarak ilişkili olmasıdır. O şahısların birbirleriyle alakası bu iki ilişki şekliyle anlaşılır. “Bunu kalıcı bir kelime yaptı.” âyetinin sonucu ve “Bazısı bazısının zürriyeti olarak” âyetinin hükmü açıklığa kavuştu. Dünya halkının geneli, o ışığın tezahür ettiği kişiye bu iki delil yani doğum ve dayanma delilleriyle yönlendirilir. Her ne kadar ayrıca birlik âleminin etkisini taşıyan seçkinlere işaret etse de onun “Allah’ı Allah ile tanıyorum ve insanları Allah’a ulaştırıyorum.” davası dolayısıyla ayrıcalığı vardır. Bu dava ve davet ondan başka hiç kimse için sabit değildir. Her üç oluşta da onun ebedî birliğine delalet eden kanıtlar vardır. Allah’ın insanlar üzerindeki delili tamamlanır. “De ki: Kesin delil ancak Allah’ındır.” (6/Enam 149) Bu öncül ve önermelerle ilk öğretmenin mertebesi ve onu ayrıcalıklı kılan özelliği anlaşılabilir oldu. Buna göre o mutlak olgun; başkaları ise eksik ve onun olgunlaştırmasına muhtaçtır.

Geriye, nelerin öğretileneceği ve insanların onun öğretimiyle nasıl olgunlaşacağı konusu kaldı. Bu konuda çokça düşündükten ve büyüklerin sözlerini inceledikten sonra kalbime yerleşen doğruyu arz edeceğim:

Önce, filozofların açıkladığına göre, nedenliyi neden ile kanıtlama yoluyla mutlak kesin bilgi elde edilemez. Akılcılar (düşünce taraftarları), en üst mertebede nedeni nedenli aracılığıyla bilirler. O zaman akılcılardan hiç kimse Tanrı’yı bilemeyecektir. Akılcılara göre bilgi, bilinenin bilenin zatında hasıl olan sureti ve misali ve bilenin zatında hasıl olan bu

misal ve suret de bilinenden başka olunca bilen bilgisi gerçekte bilinen değil, kendi zannî sureti olur. Bu bakımdan şöyle demişlerdir: “Sizin zannınıza göre en ince anlamlarına ayırdığınız her şey ondan koparılmış, size döndürülmüş, sizin için üretilmiş ve sizin gibi yaratılmıştır.” Kulluk bilgiye bağlı olduğuna ve bilgi de bu durumda olduğuna göre kulluğun hali nasıl olacak? “Siz ve Allah dışında taptığımız şeyler cehennem odununuz. Siz oraya gireceksiniz.” (21/Enbiya 98) Akılcıların olgunluk arayışında vardıkları son nokta burasıdır.

Talimcilerin kuralı şudur: Herkes bulunduğu her derecede kendi öğretmenin bilgisiyle bilen olur. Onun öğretmeni de kendi öğretmenin bilgisiyle bilen olur. Bu, ilk öğretmene varıncaya kadar böyle devam eder. O, Allah’ı Allah ile bilir. Öyleyse o da Allah’ı Allah ile bilen birisidir. Kutsal metinlerde geldiğine göre herkesin ben bilgisiyle bilen olması gerekir. Kişi ben bilgisiyle bilen, ben birliği ile birleyen olur. Böylece bilginin, birleşmenin ve birliğin hakikati, tamamen mevcut ve ibadet araştırmasıyla kanıtlanmış olur. Bunun şeraitteki ve vahyin zâhirindeki delili şu Kur’an nassıdır: “Onlar Allah’ın yol gösterdiği kimselerdir. Sen de onların rehberliğine uy.” (6/Enam 90) Şeriat dünyasında “Muhammed Allah’ın elçisidir.” ikrarı olmadan tek başına “Allah’tan başka tanrı yoktur.” ikrarıyla Allah’ı tanımaya hükmedilmez. Felsefeye ve aklî düşünceye göre ona ekleme yapılmaz. Çünkü zâhir ve bâtın dediğimiz her iki âlem birbirine bağlıdır. Orada bizzat olan şey burada eseriyle vardır; burada bizzat olan şey de orada eseriyle vardır. O âlemin halleri bu âlemin hallerinden hareketle bilinemez. Bu âlem hakkında düşününce maddenin bekası suret ile olur. Çünkü madde asla suretsiz olamaz. Maddedeki çokluk ve farklılık da suretin çokluğu ve farklılığı sebebiyledir. Çünkü maddeler hakikatte ve mahiyette birbirleriyle ortaktırlar. Suretlerdeki farklılık ortadan kalkınca onlar da birbirleriyle aynı olurlar. Mesela, suyun su sureti, havanın hava sureti vardır. Aralarında farklılık ve çokluk vardır. Ama su, su suretinden sıyrılıp hava suretini alır ve hava ile bir olursa aralarında ayrılık kalmaz. O âlemde de ruhlar derece farklılıklarına rağmen aynı ilkedен gelmeleri sebebiyle mahiyette ortaktırlar. Onların bekası da bu âleme gelmelerinin sebebi olan surete bağlıdır. Eğer öğrencinin ruhunda beliren suret, öğretmenin ruhunda beliren suretin aynısı olursa ve o, öğretmenin bilgisiyle bilen olursa –çünkü o kendi varış noktası itibariyle istikamet üzeredir.- onun ruhuyla öğretmenin ruhu arasında ayrılık kalmaz. Engel ortadan kalkınca öğrenci öğretime kavuşur ve onun birliğiyle bir olur. O zaman o kendi varış noktasına ulaşır. Öğrencinin ruhunun, kendi görüşünü ve arzusunu takip ederek yahut kendi görüş ve arzusunu izleyen birini taklit ederek suret almasında olduğu gibi, eğer o suret bu suretten farklı olursa berzahın karanlıklarında kalır ve varlığın gölgesi olan çokluk perdesiyle engellenir. “Kesinlikle o gün onlar Rablerinden mahrum kalacaklardır.” (83/Mutaffifin 15) Nitekim bu dünyada bir şeyi aramakta olduğu halde aradığı şey cinsinden bir ön sermayesi olmayan ve daha sonra aradığı şeyi elde etme konusunda çalışmayan kimse aradığı şeye ulaşamaz. Tohum saçmayan ve tarım yapmayan köylünün ürün alamaması, sermayesi olmayan ve ticaret yapmayan tüccarın para kazanamaması ve av yemi olmayan ve av peşinde koşmayan avcının tuzağına avın düşmemesi buna örnektir. Bu âlemde de olgunluk arayan kimse, tacirlerin sermayesi yerine geçen ve “Allah’a temiz bir kalp ile gelenler

müstesna.” (26/Şuara 89) âyetinde işaret edilen temiz ruh ve saf gönül hükmündeki ihsanı bulmadıkça; tacirlerin ticareti yerine geçen ve “İyi davranışlar içinde kendisini bütünüyle Allah’a veren kimse gerçekten sağlam kulpa yapışmıştır.” (31/Lokman 22) basiret sırrında belirtilen teslimiyeti kazanmadıkça yani ikisi birbiriyle iç içe geçmedikçe ve yeni başlayan, aydınlanmış olanın içinde boğulmadıkça “Rableri katında onlara esenlik yurdu vardır ve O onların dostudur.” (6/Enam 127) âyetindeki olgunluk derecesine ulaşamaz. Burada sermaye kazanç cinsindedir; orada mümin (in nüzulü) Hakkın nurundan yaratılmıştır. “Mümin Allah’ın nurundan yaratılmıştır. Bilgi, Allah’ın kalbe yerleştirdiği bir nurdur.” Eğer müminin Allah’ın nurundan yaratılması ilkesi (mebde) olmasaydı “Hak onunla emrettiğinde onu tanıdı.” sonucuna (mead) ulaşamazdı. Mead, bir şeyin başladığı noktaya dönmesidir. Özetle ve ayrıntılı olarak, aklî ve dinî öncül ve delillerle anlaşıldığı üzere; Hak yolu arayanların kat ettiği yolların sonu, kendi öğretmenlerini tanıma ve onun bilgisi ile bilen olma başarısıdır. Nitekim Kutsal Metinlerde şöyle buyurmuşlardır: “Allah’ı tanıyan İmamı tanıyandır.”

Ben bu mertebeye ulaştınca işin sonucunun ve arayışın sonunun, Talimiye mezhebinin gerekli gördüğü “teslimiyet” olduğunu anladım. “Hayır, Rabbine ant olsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kabul edip sonra da verdiği hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın onu tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar.” (4/Nisa 65) Çünkü yola koyulan (salik), buraya kadar asıl öğretmeni aklî istidlal ile aradığı bağımsızlık makamında düşünür ve hak sahibini Hak ile arar. Vaktin adamı, zamanın imamı, Talimîlerin öğretmeni, kelimenin tecelli yeri ve Yüce Allah’ı tanıtıcı şahıs olan eşsiz insanı tanıyınca, onun öğretmenliğini, hak temsilciliğini ve hâkimliğini itiraf edince, teslimiyet makamına ulaştınca, iradesini bütünüyle kaybedince ve öğrencilik ve mahkûmluk âlemine gelince onun bilgisi ve ilmi, öğretmenin öğrettiklerinden ibaret olur.

Onun dışındaki her şey mutlak cehalet ve bilgisizliktir. Delil ve kanıt, ancak onun delil ve kanıt dediği şeydir. Onun dışındaki her şey şüphe ve yanıltır. Din ve itaat, ancak onun din ve itaat dediği şeydir. Onun dışındaki her şey dinsizlik, küfür ve bidattir. Ondan gelen her şey doğru yol, iman ve hidayettir. Kendi arzun, görüşün, aklın, düşüncen ve ilminle söylediğin her şey sapıklıktır. Bu haller âleminde dolaştınca, herhangi bir vakitte veya şimdi, eğer kendi hak sahipliğini insanlara başka türlü gösterirse, başka şekilde anlatırsa, başka bir hak ortaya koyarsa veya başka bir şeriat ihdas ederse onun hak sahipliğinde hiçbir değişiklik olmaz. Zira o, değişim ve dönüşümden münezzehtir. Bu değişim ve dönüşüm bu âlemin gereklerindedir ve bu âlemden gözüne öyle görünür. Eğer bu dış durumların değiştirilmesi sebebiyle kendisinde herhangi bir şekilde tasarruf hissederse henüz “Sonra nefislerinde senin verdiği hükümden dolayı bir sıkıntı bulmayıp tam olarak teslim oluncaya kadar...” derecesine ulaşmamış demektir. Onun teslimiyeti teslimiyet değildir, bilakis onun otoritesini hâlâ kabul etmemiş bulunmaktadır. Bu bir mahkûmun değil, hâkimin tasarrufudur. Bu, bilgi konusundadır. Ama bu yolun yolcusu, itaat ve organların amelleri konusunda hâkimin işaretine ve emrine bağlı beklemektedir. Gerçek hâkim ve yönetici o oluncaya kadar kendisini onun yoluna adar. Artık onun yaptığından başka bir şey istemez,

onun emrettiğinden başka bir şey yapmaz. Mesela insanlarda beden hâkimi ve yöneticisi olan nefis, el ile hareket yaparsa o harekette elin nefse itaat etmekten başka hiçbir iradesi ve tereddüdü olmaz. Eğer o hareketi yapma hususunda bir gecikme görülürse bu, o kişinin mizacında onun eline dokunan bir hastalık ve kusur sebebiyledir. Bu şekilde her yaratıcının, sanatını kendileri vasıtasıyla icra ettiği birtakım âlet ve gereçleri vardır. Eğer o âlet gerektiği gibi kullanılmazsa sebep, bu âlet ve gereçlere ait bir kusur ve noksanlıktır.

Âlemin bir parçası olan insanlar da hâkim ve yöneticinin emrine itaat konusunda nefse itaat eden organlar konumundadırlar. Daha doğrusu ustanın tasarrufundaki âlet ve edevat konumundadırlar. Eğer kendisinde zerre kadar tasarruf, seçim, istek, isteksizlik, fikrî alışkanlık veya iyilik ve kötülüğün şeklini bilme veya ihtimal ve ihtimalsizlik düşüncesi hissederse, -ondan Allah'a sığınırız- onu zat noksanlığının, ruh hastalığının ve inanç eksikliğinin gereği kabul eder. Bu ayıp ve kusurlardan kurtulduğu için "Allah'ın kendilerine emrettiği şeylere karşı gelmeyen" (66/Tahrim, 6) yakın melekler derecesine erişir. Daha doğrusu, çokluk âleminde çıkar ve birlik âleminde "Mülk kimin?" sorusuna verilen "Bir ve Kahhar olan Allah'ın" (40/Mümin, 16) cevabını duyar.

Özet: Bu düşünce kalbime yerleşince bundan önce din ve görüşleri takip etme ve diyanet konusunda taassup sebebiyle sahip olduğum birçok fuzuli ve anlamsız şeyleri aramayı bıraktım. Şeriat taraftarlarının hallerindeki çelişki, zâhir yanlılarının birbirleriyle tartışması ve kendisiyle sebebi bulduğum şey tamamen kayboldu. Çünkü bütün görüşlerin aynı asıldan doğduğunu ve hepsinin batıl olduğunu anladım. Bütün dinler aynı şahıstan çıkmıştır ve hepsi de kendi yerine ve zamanına göre haktır. "Batıl ne ilk olarak yaratabilir ne tekrarlayabilir." (34/Sebe, 49) Bunu sadece Allah yapabilir. Öyle ki her dönemde bir topluluk bu husustan habersiz kalmış ve bir perde ile engellenmişlerdir. Değişim, dönüşüm, çokluk ve çelişkiden münezze olan hak din ve doğru yol, her zaman tek din ve tek yol idi ve böyle olmaya da devam edecektir. "Allah'ın sözlerinde asla değişme olmaz." (10/Yunus, 64) Ama ilahi hikmetin ve rabbani inâyetin gerektirdiği gibi her vakit işlerin maslahatlarını kapsayan bir emir, izafi iyilik ve güzellikleri içeren bir hitap Hak'tan halka ulaşır. İnsanlar o konuda iki yol benimserler. Bir topluluk onu benimser, ister istemez boyun eğer ve kendilerine İslam'ın karakterini örnek alır. Bir topluluk da ondan kaçınır, "Ben bir beşere secde etmem." (15/Hicr 33) kuralına dayanarak başkaldırır ve küfür karakterine bürünür. Ondaki ilk topluluk iki gruba ayrıldı: Bir grup emre bakıyor, bir grup emredene bakıyor. Bu gruplaşma sayesinde nifak ehli iman ehlinden, zâhir yanlısı bâtin yanlısından, şeriat taraftarı kıyamet taraftarından, çokluğu savunanlar birliği savunanlardan ayrıldı. Âlemden her şeyin karşılıklı olması sebebiyle gerçek sebat, daima emreden ile birlikte olan bir grubun ayrılmaz sıfatıdır; gerçek inkılap ise birkaç defa başka bir emir ile geri kalan diğer gruplarla birlikte. Benzerlik âleminin gereği olan eksiklik ve kusur bakımından izafi sebat, emir ile ayakta duran ve ondan vazgeçmeyen bu topluluğun hali olur. İzafi inkılap, anbean emredeni gözetleyen ve onun yasakladığı noktada duran bu topluluğun halidir. Karşılıklılık ve tezat ehli nazarında âlem baştan aşağı çokluk, çelişki, değişim ve dönüşümdür. Nitekim kim bu hayret ve sapıklık çölüne düşerse üzerine hiçbir zaman

kesinlik ışığı yansımaz, kurtuluş sahiline ulaşmaz ve dedikodu, düşmanlık ve günahın başka bir şey elde etmez. Eğitimciler göre dünyada önceden var olan, meydana gelen ve varlık kazanan şey, kendi yerinde ve kendi zamanında ise haktır ve hakka bağlıdır; kendi yerinde ve zamanında olmayan batıldır ve haktan uzaktır. Ayıp ve noksan görmek, noksanlık sebebidir, basiret gözüyle görücüdür. Yoksa en düşüğünden en üstününe kadar hepsi âyet, delalet, hüccet ve belgedir; birbirlerine uygundur, birbirlerini doğrulayıcıdır ve aynı manaya delalet edicidirler: “Onun gerçek olduğunun iyice belli olması için insanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde âyetlerimizi göstereceğiz.” (41/Fussilet 53)

“Her şeyde onun için bir âyet vardır

Onun bir olduğuna delalet eder.”

Birliği savunanların gözünde bu ve o, hak ve batıl, çokluk ve birlik, kıyamet ve şeriat, zâhir ve bâtın, mebde ve mead yoktur; hepsi O’dur, O’ndan başka hiçbir şey yoktur. “Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?” (41/Fussilet 53) hükmü, ilk grup nezdinde hak değil, batıldır; ikinci grup nezdinde haktır, batıl değildir; üçüncü grup nezdinde sadece haktır, o kadar.

Birinci grubun bilgisi nedensizden nedene doğru akıl yürütmedir; şeriat ve sünnette uyarlar. İkinci grubun bilgisi, arif olan bir kimsenin bilgisiyle arif olmaktır; Tanrıyı Tanrı ile bilmeye itaat ederler. (...) ⁶ Kur’an’da bu üç topluluğa sol ehli, sağ ehli ve öne geçenler denir. Halk dilinde dünya ehli, ahret ehli ve Tanrı ehli derler. Özel örfte ise şeriat ehli, kıyamet ehli ve birlik ehli denir. “Rabbinin sözü doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır. Onun sözlerini değiştirecek kimse yoktur.” (6/Enam 115).

Benim halim, arayış yoluna ayak bastığım o günden gönlümde anlattığım sıfat üzere bir şeklin hâsıl olduğu şu ana kadar yalvarıp yakarak Hazreti Zülcelal’den bu yola tutunabilmeyi ve söz, fiil ve düşüncelerde –Allah işini yüceltsin ve gölgesini korusun- bizzat öğretmenin rızasını kazanmayı istiyorum; şeytanların, cinlerin ve insanların vesveselerinden, bozuk anlayış, vehim ve hayallerden Allah’ıma sığınıyorum ve O’ndan mutluluğu ve değerli kulların yoluna girmeyi talep ediyorum.

Celal-i Meclis-i Âli’nin huzuru, hakikatin dili, tabiatın olgunlaştırıcısı –Allah durumunu yüceltsin- mürşitlerin mercii, istifade edenlerin sığınağı olduğu için bu halin haberlerini takdim edin. Ta ki oradan taşan bir iyilik ve sonsuz duygular olsun. Eğer iyi kabul ederlerse doğru ve yanlış bildirme nimetiyle bu şekli misal verirler, uyarı teşrifinden mahrum bırakmazlar. Başarısına yardım edilmesini ümit eder, bâtında işaret edileni tasavvur eder, hatırlatılanı düşünür, zâhirde diline konulanı söyler, bilgisine sunulanı yapar; ister hak ister batıl olsun, ister övülen ister yerilen olsun, kendiliğinden hiçbir tasarruf, düşünce, kıyas, görüş takip etme, âdete tutunma, durumu taklit ve geçmişin geleneğine uymayı istemez. Kendi his, hayal, vehim, düşünce ve aklımın gerekleri, gücü ölçüsünde, küfür ve

⁶ Burada üçüncü grubun uyduğu otorite belirtilmiş olması gerekiyor ama ya müellif tarafından unutulmuş ya da istinsah sırasında atlanmış olmalıdır. (Çeviren)

sapıklığa düşmemek için O Ulu ve Mukaddes Hazretin emrettikleriyle birbirine karışır. Yaptığım, söylediğim ve düşündüğüm, hiçbir riya ve gerekli gereksiz şüphe ile kirlenmez. Bilakis hiçbir ortaklık ve bidate düşmemek için yüksek bir ihlâsla isterim. İnşallah mahrum olmam. Mahrumiyet korkusu kusur seciyesine teslim olsun, gelen şeye bu kadarın dışında gerekmesin, muhtemel olmasın diye bu makamda da kalmam.

O Hazretin başını haddinden fazla ağrıttım. Bana özür dileme fırsatı vermeyebilir. “Söz dallı budaklıdır. Laf lafi açar.” Yüce Efendinin görüşü her konuda daha doğrudur. Ulu Zatın gölgesi âlem yıkılıncaya kadar baki kalacak ve ihtişam güneşi olgunluk ufkunda parıldayacaktır. Vesselam.